

Jarska, Barbara

"W >>naprzodowym<< sytlu : materiały z sympozjum w 110 rocznicę ukazania się krakowskiego >>Naprzodu<<", red. H. Kosętka i A. Toczek, Kraków 2004 : [recenzja]

Rocznik Historii Prasy Polskiej 8/1(15), 187-191

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara W „naprzodowym” stylu
JARSKA

Materiały z sympozjum w 110 rocznicę ukazania się krakowskiego „Naprzodu”, red. H. Kosęta i A. Toczek. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004, 145 ss.

In the “Naprzód” Style. Proceedings of the Symposium Celebrating the 110th Anniversary of the Cracow-based Periodical “Naprzód”

Pierwszego stycznia 2002 roku minęło dokładnie 110 lat od momentu ukazania się pierwszego numeru jednego z głównych dzienników krakowskich, będącego zarazem pierwszym codziennym pismem polskim o charakterze socjalistycznym, czyli „Naprzodu”. Czasopismo to stanowiło główny organ Polskiej Partii Socjalistycznej Galicji i Śląska. Ukazywało się w okresie wielkich i znaczących przemian na ziemiach polskich, w trudnym dla Polski okresie rozbiorów, tworzenia się II Rzeczypospolitej, tragicznych lat II wojny światowej. Na jego łamach ukazywały się artykuły poruszające bogatą i zróżnicowaną tematykę, bowiem prócz treści programowych i ideowych socjalistów galicyjskich, wiele miejsca zajęły liczne postulaty dotyczące demokratyzacji, poprawy bytu materialnego gorzej sytuowanych warstw społecznych oraz prace z dziedziny kultury i literatury. Na stronach „Naprzodu” publikowało wielu wybitnych Polaków, m.in. Józef Piłsudski, Ignacy Daszyński, Bolesław Limanowski, Wilhelm Feldman, Kazimierz Czapiński, Stefan Żeromski, Maria Konopnicka, Władysław Orkan, Wacław Sieroszewski, Marian Czuchnowski i inni. Pismo wytworzyło swój własny, brutalny i ostry styl wypowiedzi wobec opozycji, zwany stylem „naprzodowym”. „Naprzód” był jednym z głównych krakowskich dzienników, obok konserwatywnego „Czasu”, liberalno-demokratycznej „Nowej Reformy”, chrześcijańsko-demokratycznego „Głosu Naprzodu” i ogólnoinformacyjnego „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”.

W związku z rocznicą „Naprzodu” zostało zorganizowane w Akademii Pedagogicznej w Krakowie sympozjum naukowe, którego pomysłodawcą był JM Rektor Akademii Pedagogicznej, prof. Michał Śliwa, znawca i badacz dzie-

jów i ideologii socjalizmu na ziemiach polskich. Organizacją sympozjum, głównie z racji prowadzonych badań prasoznawczych, zajął się Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, kierowany przez prof. Halinę Kosętkę. Konferencja odbyła się 11 kwietnia 2002 roku. Uświetnili ją swą obecnością m.in.: Edward Haloń, jeden z redaktorów konspiracyjnego „Naprzodu”, prof. Jerzy Myśliński (Instytut Badań Literackich PAN) — znakomity historyk prasy, prof. Danuta Adamczyk (Akademia Świętokrzyska w Kielcach) oraz doc. Andrzej Kurz — znawcy polskiej prasy socjalistycznej oraz działalności wydawniczej PPS. Ponadto udział wzięli pracownicy i studenci IBIiN oraz Instytutu Politologii. Konferencji towarzyszyła wystawa materiałów archiwalnych i publikacji przybliżających wszystkim „jubilat”, czyli krakowski „Naprzód”. Sympozjum odbyło się w dwóch częściach. W pierwszej zaprezentowano referaty, natomiast w drugiej miała miejsce dyskusja uczestników.

Owoce tego sympozjum jest wydana w 2004 roku w Krakowie pod redakcją Haliny Kosętki i Alfreda Toczka książka zatytułowana *W „naprzodowym” stylu*. Publikacja ta zawiera 10 rozpraw przedstawionych na konferencji, o tematyce bezpośrednio lub pośrednio dotyczącej „Naprzodu”. W interesującym napisanym wstępie przypomniano podstawowe informacje związane z powstaniem, rolą i znaczeniem periodyku, który założony w 1892 roku. Początkowo był organem Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska (PPSD), a następnie Polskiej Partii Socjalistycznej w okresie II Rzeczypospolitej, w latach okupacji hitlerowskiej (PPS-WRN), w pierwszych latach Polski Ludowej — PPS (1945–1947), zaś w latach 1988–1990, w okresie PRL ukazywał się w „drugim obiegu”.

W tomie zamieszczono dwie obszerne rozprawy Alfreda Toczka (autora książki pt. *Krakowski „Naprzód” i jego polityczne oblicze 1919–1934*), w których skoncentrował się na przedstawieniu dziejów tego czasopisma ukazującego się nieprzerwanie przez 47 lat. Pierwsza praca nosi tytuł *Krakowski „Naprzód” jako główny organ prasowy PPSD (1892–1919)*. Autor opisał w niej pierwszy okres ukazywania się pisma. Wówczas kształtował się jego indywidualny charakter i styl, utrzymywał się jego miejsce na rynku prasowym Galicji. Kilkakrotnie ulegała zmianom częstotliwość ukazywania się „Naprzodu”, bowiem z dwutygodnika (1892–1894) stał się tygodnikiem (1895–1900), a potem wychodził jako dziennik (1900–1914). Ogromny wpływ na polityczne oblicze pisma miał Ignacy Daszyński. A. Toczka w ramach swego artykułu zawarł wiele informacji m.in. o redakcji i współpracownikach, nakładach, problemach finansowych, kłopotach z kolportażem. Przedstawił także podejmowaną przez pismo tematykę, kończąc swój wywód uwypukleniem roli, jaką spełniało to czasopismo w omawianym okresie. Zwrócił uwagę na stosunki pisma z cenzurą, odnotowując skrupulatnie wszelkie konfiskaty i represje. Szczególny ich wzrost przypadał na lata 1892–1894: skonfiskowano wtedy 42 nakłady, w 1902 roku — kiedy „Naprzód” stał się dziennikiem — aż 192 razy dokonano zajęć, w latach 1903–1910 pismo zajęto „tylko” 168 razy. Oprócz konfiskat krakowska prokuratura

wytaczała redakcji procesy sądowe: w latach 1900–1910 było ich aż 58. Przypatrzam te dane, by wykazać dociekliwość i staranne wykorzystanie przez Autora różnych źródeł.

W kolejnym artykule Alfreda Toczka, stanowiącym niejako kontynuację pierwszej rozprawy, przedstawiono dzieje „Naprzodu” w latach Polski niepodległej: 1919–1939. Główną troską redakcji była trudna sytuacja finansowa, która w efekcie pociągnęła za sobą konieczność przekształcenia „Naprzodu” w mutację innego pisma socjalistycznego — „Robotnika”. W artykule pt. *Wydawnictwo i organizacja krakowskiego dziennika PPS „Naprzód” (1919–1939)*, przedstawione zostały sprawy z powołania Ludowej Spółki Wydawniczej, która miała zapewniać odpowiednie środki finansowe. Autor, wykorzystując zachowane materiały w Archiwum Akt Nowych oraz w Archiwum Państwowym Krakowa, ukazał ludzi zajmujących się wydawaniem i finansowaniem pisma, dane (dotąd nieznanne) dotyczące wysokości nakładów, konfiskat, kształtowania się ceny egzemplarza i geografii wydawniczej pisma. Obszerne przypisy źródłowe wskazują na dobrze opanowany warsztat badawczy historyka prasy.

Zagadnienie szaty graficznej i układu wewnętrznego „Naprzodu” przedstawiła Sabina Kwiecień w artykule pt. *Szata zewnętrzna i układ wewnętrzny „Naprzodu” w latach 1919–1934*. Autorka, omawiając pismo dokonała również porównania z podobnymi wydawnictwami tego okresu dowodząc, iż układ treści, działy i rubryki tematyczne, struktura graficzna nie odbiegała od innych przeciętnych pism o charakterze politycznym w kraju. Zauważyła jednak dużą staranność redakcji we wprowadzaniu różnych działów i rubryk tematycznych, nie tylko w zakresie problematyki politycznej czy ekonomicznej, ale też z zakresu szeroko pojętej kultury i literatury, by zachować możliwość pełnej, szerokiej edukacji czytelnika. Z uznaniem odnieść się można do sformułowanej przez Autorkę tezy o znaczącej roli literatury na łamach „Naprzodu” w kształtowaniu postaw politycznych robotniczych czytelników.

Jerzy Jarowiecki przedstawił miejsce „Naprzodu” i krakowskiej prasy socjalistycznej na tle socjalistycznej prasy konspiracyjnej w Polsce okresu II wojny światowej. Rozprawa ta poszerza dotychczasowy stan wiedzy o polskiej podziemnej prasie socjalistycznej, w tym w okupowanym Krakowie. Niewątpliwie wykorzystał część wyników badań, na podstawie których swego czasu napisał książkę *Prasa konspiracyjna w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945* (Kraków 1980). Praca Jerzego Jarowieckiego wypełnia istniejące luki, podając tytuły ukazujących się w tym okresie czasopism, informacje o ich szacie graficznej, redakcji, nakładach i poruszanej na ich łamach tematyce. „Naprzód” w okresie wojennej zawieruchy ukazywał się w Krakowie nieregularnie, przy czym do czasów obecnych zachowały się tylko egzemplarze z lat 1944–1945.

Problematykę kultury i literatury na łamach prasy socjalistycznej w latach 1939–1945 zanalizowała Bożena Pietrzyk, opierając się na wybranych czasopismach polskich socjalistów ze względu na to, iż w zachowanych egzem-

plarzach „Naprzodu” z omawianego okresu znalazło się niewiele tego typu materiałów. Z badań przeprowadzonych przez Autorkę wynika, że czasopisma te usiłowały skupić wokół siebie przedstawicieli świata kultury, ludzi wykształconych, a podejmowane na łamach tych pism sprawy kultury zawsze ściśle wiązały się z bieżącą sytuacją w okupowanym kraju i z ideowym oraz politycznym programem socjalistów.

Z kolei Ewa Fogelzang-Adler przedstawiła stosunek krakowskiego „Naprzodu” do Związku Radzieckiego w latach 1944–1945, pokazując całą złożoność tego problemu. Stanowisko tego czasopisma wobec ZSRR było na ogół pełne rezerwy, ale potwierdzano chęć osiągnięcia porozumienia, jednak nie kosztem oddania Polski w radziecką strefę wpływów.

Interesujący temat podjęła w swej pracy Halina Kosętka, przedstawiła bowiem dzieje „Naprzodu” w latach 1988–1990, w tzw. „drugim obiegu”, kiedy to pismo zostało wznowione przez reaktywowaną Polską Partię Socjalistyczną. Ukazało się kilkanaście numerów, które Autorka omówiła, uwzględniając wydawcę, redakcję, szatę zewnętrzną i układ wewnętrzny pisma.

Nieco inną od pozostałych rozpraw tematyką charakteryzuje się praca Andrzeja Kurza, ponieważ przedstawia dziedzictwo PPS z dzisiejszego punktu widzenia. A. Kurz przytacza ważniejsze wydarzenia w dziejach ugrupowania, zastanawiając się, czy jest możliwe odrodzenie wizji polskiego socjalizmu, głoszonej od ponad stu lat. Dziedzictwo to zdaniem Autora gdzieś się zagubiło, dlatego postuluje on zmianę istniejącego stanu rzeczy.

Tematykę „naprzodową” podejmuje jeszcze rozprawa Danuty Adamczyk, dotycząca działalności wydawniczej tego czasopisma. Nakładem „Naprzodu” ukazało się w latach 1892–1914 nie mniej niż 90 zróżnicowanych gatunkowo publikacji, w tym: literatury pięknej, publicystyki, wydawnictw albumowych, kalendarzy i innych, co przyczyniało się do szerzenia edukacji literackiej i kulturalnej wśród odbiorców należących do warstwy robotniczej.

Zagadnieniem czytelnictwa i książki w środowisku robotniczym zajął się Józef Szocki, który nawiązał w swych rozważaniach głównie do sytuacji na ziemiach Królestwa Polskiego drugiej połowy XIX wieku. Czytelnictwem robotników i chłopów interesowało się całe społeczeństwo, lecz podejmowane wówczas inicjatywy czytelnicze i oświatowe napotykały wiele trudności, takich jak cenzura, brak środków materialnych czy powszechny analfabetyzm niższych warstw społecznych. Ograniczało to pozytywne skutki tych działań.

Książka *W „naprzodowym” stylu* zawiera nie tylko referaty uczestników sympozjum, ale także ich głosy zabrane w dyskusji w drugiej części obrad, pod przewodnictwem prof. J. Jarowieckiego. Dyskutanci analizowali wysłuchane wystąpienia, zgłaszali uwagi, komentowali szczególnie interesujące fragmenty prac, podawali także powody zajęcia się tematyką „Naprzodu”. Wśród tych głosów znalazły się również wypowiedzi krytyczne w stosunku do niektórych faktów przedstawionych przez referentów. Prezentowana publikacja została wzbogacona o kolorowe zdjęcia ilustrujące przebieg sympozjum oraz o recenzję

książki Edwarda Hałonia pt. *W cieniu Auschwitz. Wspomnienia z konspiracji przyobozowej*, wydanej w Oświęcimiu w 2003 roku. Autorem recenzji jest Jacek Chrobaczyński.

Można wyrazić przekonanie, że *W „naprzodowym” stylu* to książka stanowiąca ważne utrwalenie dorobku sympozjum poświęconego krakowskiemu piśmiu socjalistycznemu. Wiele zagadnień zostało zanalizowanych, ale jednocześnie zasygnalizowano szereg nowych problemów badawczych, wymagających opracowania.